

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним зверненням громадянина
Шаповалова Олексія Леонідовича щодо офіційного тлумачення поло-
жень пункту 20 частини першої статті 106, частини першої
статті 111¹³ Господарського процесуального кодексу України
у взаємозв'язку з положеннями пунктів 2, 8 частини третьої статті 129
Конституції України

м. Київ
25 квітня 2012 року
№ 11-рп/2012

Справа № 1-12/2012

Конституційний Суд України у складі суддів:

Винокурова Сергія Маркіяновича — головуючого,
Бауліна Юрія Васильовича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Колоса Михайла Івановича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Маркуш Марії Андріївни — доповідача,
Овчаренка В'ячеслава Андрійовича,
Пасенюка Олександра Михайловича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням громадянина Шаповалова Олексія Леонідовича щодо офіційного тлумачення положень пункту 20 частини першої статті 106, частини першої статті 111¹³ Гос-

подарського процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями пунктів 2, 8 частини третьої статті 129 Конституції України.

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення громадянина Шаповалова О. Л.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосування судами України положень пункту 20 частини першої статті 106, частини першої статті 111¹³ Господарського процесуального кодексу України.

Заслухавши суддю-доповідача Маркуш М. А. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. Громадянин Шаповалов О. Л. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень пункту 20 частини першої статті 106, частини першої статті 111¹³ Господарського процесуального кодексу України (далі — Кодекс) у взаємозв'язку з положеннями пунктів 2, 8 частини третьої статті 129 Конституції України щодо можливості касаційного оскарження ухвал суду першої та апеляційної інстанцій про відмову у задоволенні заяви про зміни способу та порядку виконання судового рішення.

Обґрунтовуючи необхідність в офіційному тлумаченні зазначених положень Кодексу, автор клопотання посилається на неоднозначне їх застосування Вищим господарським судом України під час вирішення питання про можливість такого оскарження. На підтвердження цього Шаповалов О. Л. долучив до конституційного звернення копії судових рішень, в яких, на його думку, суд по-різному застосував вказані положення Кодексу за однакових обставин справи. Суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що неможливість оскаржити в касаційному порядку відмову у задоволенні заяви про зміни способу та порядку виконання судового рішення порушує його конституційні права, визначені статтею 55, пунктами 2, 8 частини третьої статті 129 Конституції України, а саме: право на судовий захист, право на рівність у судовому процесі, право на касаційне оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи порушені у конституційному зверненні питання, виходить з такого.

2.1. Конституцією України закріплено загальні засади, на яких базуються суспільно-політичні відносини в державі: права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (частина друга статті 3). Забезпечення прав і свобод людини і громадянина означає їх визнання, дотримання та захист. Звернення до суду за захистом конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується; права і свободи людини і

громадянина захищаються судом (частина третя статті 8, частина перша статті 55 Основного Закону України).

2.2. Судочинство в Україні ґрунтується на основних засадах, визначених частиною третьою статті 129 Конституції України, зокрема рівності усіх учасників судового процесу перед законом і судом; змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; забезпеченні апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом (пункти 2, 4, 8). Щодо господарського судочинства зазначені засади своє втілення і розвиток дістали у розділах I, XII та XII¹ Кодексу. Принципи рівності перед законом і судом та змагальності визначені у статтях 42, 43 розділу I «Загальні положення» Кодексу, є загальними і застосовуються у всіх інстанціях господарського судочинства. Принцип забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом, закріплений у розділах XII, XII¹ Кодексу, якими врегульовано процедуру перегляду рішень господарських судів в апеляційному та касаційному порядку.

3. Зміни способу та порядку виконання рішення є однією з процесуальних гарантій захисту та відновлення захищених судом прав та інтересів фізичних і юридичних осіб. Зі змісту та призначення інституту зміни способу та порядку виконання рішення, ухвали, постанови вбачається, що він є ефективним процесуальним засобом, який спрямований на гарантування виконання судового рішення. За практикою Європейського суду з прав людини право на виконання судового рішення є складовою права на доступ до суду, передбаченого статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, для цілей якої виконання рішення, ухваленого будь-яким судом, має розцінюватися як невід'ємна частина судового розгляду (Рішення у справі «Шмалько проти України» від 20 липня 2004 року).

Невиконання судового рішення загрожує сутності права на справедливий розгляд судом. Конституційний Суд України в абзаці одинадцятому підпункту 3.3 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 11 березня 2011 року № 2-рп/2011, посилаючись на позицію Європейського суду з прав людини, зазначив, що право на справедливий судовий розгляд може бути обмежене державою, якщо це обмеження не завдає шкоди самій суті права.

Зміни одного способу та порядку виконання судового рішення на інший пов'язані з обов'язковим його виконанням незалежно від того, яким чином це відбувається — добровільно чи примусово. Про зміни способу та порядку виконання рішення, ухвали, постанови суду або про відмову у їх задоволенні виноситься ухвала, яка може бути оскаржена у встановленому законом порядку.

У частині першій статті 106 Кодексу закріплено перелік ухвал, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку окремо від рішення місцевого господарського суду, зокрема ухвали про зміни способу та порядку виконання рішення, ухвали, постанови (пункт 20). За наслідками розгляду апеляційної скарги апеляційний господарський суд приймає постанову, яку може бути оскаржено у касаційному порядку (частина перша, п'ята статті 105 Кодексу).

У частині першій статті 111¹³ Кодексу визначено, що в касаційному порядку можуть бути оскаржені ухвали місцевого та апеляційного господарського суду у випадках, передбачених частиною першою статті 106 Кодексу. Отже, касаційному оскарженню підлягають ухвали господарського суду першої та апеляційної інстанції, визначені частиною першою статті 106 Кодексу, зокрема ухвали про зміни способу та порядку виконання рішення, ухвали, постанови суду.

Конституційний Суд України, проаналізувавши зміст статей 106, 111¹³ Кодексу, вважає, що вони не містять заборони стосовно апеляційного та касаційного оскарження ухвал, постанов господарського суду. Відсутність у частині першій статті 106 Кодексу норми щодо оскарження ухвали про відмову у задоволенні заяви про зміни способу та порядку виконання рішення, ухвали, постанови суду не може бути підставою для відмови у прийнятті апеляційної чи касаційної скарги на такі ухвали. Ця відмова розглядалася б як порушення конституційного права на судовий захист, яке за статтею 64 Конституції України не може бути обмежене.

Такий висновок узгоджується з правовою позицією Конституційного Суду України, за якою кожному гарантується захист прав і свобод у судовому порядку; суд не може відмовити у правосудді, якщо особа вважає, що її права і свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав та свобод; відмова суду у прийнятті позовних та інших заяв, скарг, оформлених відповідно до чинного законодавства, є порушенням права на судовий захист, яке згідно зі статтею 64 Конституції України не може бути обмежене (пункти 1, 2 резолютивної частини Рішення від 25 грудня 1997 року № 9-зп).

Отже, Конституційний Суд України констатує, що відсутність можливості апеляційного та касаційного оскарження ухвал місцевого господарського суду про відмову у задоволенні заяви про зміни способу та порядку виконання рішення, ухвали, постанови може призвести до обмеження права на справедливий судовий розгляд та загрожує самій суті цього права, що не відповідає статті 8 Конституції України.

3.1. Засада рівності усіх учасників судового процесу перед законом і судом забезпечує гарантії доступності правосуддя та реалізації права на судовий захист, закріпленого в частині першій статті 55 Конституції України. Ця засада є похідною від загального принципу рівності громадян перед законом, визначеного частиною першою статті 24 Основного Закону України, і стосується, зокрема, сфери судочинства. Рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом передбачає єдиний правовий режим, який забезпечує реалізацію їхніх процесуальних прав.

Правосуддя у господарських судах здійснюється на засадах рівності усіх учасників судового процесу перед законом і судом (стаття 42 Кодексу); судочинство у господарських судах здійснюється на засадах змагальності, згідно з якими господарський суд повинен створювати сторонам та іншим особам, які беруть участь у справі, рівні умови та можливості для реалізації їхніх прав (стаття 43 Кодексу).

Ухвали місцевого господарського суду, постанови апеляційної інстанції про відмову у змінах способу та порядку виконання рішення, ухвали, постанови впли-

вають на виконання судових рішень та забезпечення відновлення захищених судом прав і свобод людини і громадянина. Відповідно до конституційної вимоги рівності перед законом і судом сторони повинні мати рівні процесуальні можливості відновлення вказаних прав і свобод, зокрема шляхом оскарження в апеляційному порядку ухвал суду першої інстанції та у касаційному порядку постанов апеляційної інстанції як про зміни способу та порядку виконання рішення, ухвали, постанови, так і про відмову у цих змінах.

Відсутність можливості апеляційного та касаційного оскарження ухвал суду про відмову у задоволенні заяви про зміни способу та порядку виконання рішення, ухвали, постанови в такому самому порядку, як і ухвал про зміни способу та порядку їх виконання, також не узгоджується з принципом справедливості. Такий висновок кореспондується з правовою позицією Конституційного Суду України, висловленою в Рішенні від 2 листопада 2011 року № 13-рп/2011, за якою відсутність можливості апеляційного оскарження ухвали суду першої інстанції про відмову у задоволенні заяви щодо повороту виконання рішення суду в такому самому порядку, як і ухвали щодо повороту виконання рішення суду, не узгоджується з принципом справедливості та визначеними в частині третій статті 129 Конституції України основними засадами судочинства, зокрема рівністю усіх учасників судового процесу перед законом і судом; забезпеченням апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом (абзац четвертий підпункту 3.3 пункту 3 мотивувальної частини).

3.2. Право на оскарження судових рішень у судах апеляційної та касаційної інстанцій є складовою конституційного права особи на судовий захист. Воно гарантується визначеними Конституцією України основними засадами судочинства, які є обов'язковими для всіх форм судочинства та судових інстанцій, зокрема забезпеченням апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом (пункт 8 частини третьої статті 129).

Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку гарантує відновлення порушених прав і охоронюваних законом інтересів людини і громадянина (абзац третій підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 11 грудня 2007 року № 11-рп/2007).

Конституційний принцип забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом, гарантує право звернення до суду зі скаргою в апеляційному чи в касаційному порядку, яке має бути забезпечене, за винятком встановленої законом заборони на таке оскарження.

Зазначене узгоджується з правовою позицією, висловленою Конституційним Судом України у Рішенні від 27 січня 2010 року № 3-рп/2010, згідно з якою положення пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України слід розуміти так, що у цивільному процесі апеляційному оскарженню підлягають ухвали за винятком випадків, коли таке оскарження заборонено законом (абзац сьомий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини).

На підставі наведеного Конституційний Суд України дійшов висновку, що окремо від рішення місцевого господарського суду можуть бути оскаржені в апеляційному та касаційному порядку ухвали місцевого господарського суду і поста-

нови апеляційної інстанції як про зміни способу та порядку виконання рішення, ухвали, постанови, так і про відмову у змінах способу та порядку їх виконання.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 62, 66, 67, 69, частиною першою статті 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті конституційного звернення положення пункту 20 частини першої статті 106, частини першої статті 111¹³ Господарського процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями пунктів 2, 8 частини третьої статті 129 Конституції України слід розуміти так, що апеляційному та касаційному оскарженню підлягають ухвали місцевого господарського суду і постанови апеляційної інстанції як про зміни способу та порядку виконання рішення, ухвали, постанови, так і про відмову у змінах способу та порядку їх виконання.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated April 25, 2012 No. 11-rp/2012 in the case upon the constitutional appeal of citizen Oleksii Leonidovych Shapovalov concerning official interpretation of the provisions of Articles 106.1.20, 111¹³.1 of the Commercial Procedural Code of Ukraine in conjunction with the provisions of Articles 129.3.2, 129.3.8 of the Constitution of Ukraine*

In considering issues raised in the constitutional appeal, the Constitutional Court of Ukraine proceeds from the following.

Judicial proceedings in Ukraine are based on the main principles defined by Articles 129.3.2, 129.3.4, 129.3.8 of the Constitution of Ukraine, in particular equality before the law and the court of all participants in a trial; adversarial procedure and freedom of the parties to present their evidence to the court and to prove the weight of evidence before the court; ensuring complaint of a court decision by appeal and cassation, except in cases established by law. As for the commercial proceedings, the mentioned principles are developed in Chapters I, XII and XII¹ of the Commercial Procedural Code of Ukraine (hereinafter referred to as «the Code»).

Change of manner and order of execution of decision is one of the procedural guarantees of protection and renewal of rights and interests of natural and legal persons protected by court.

According to the case-law of the European Court of Human Rights the right to execution of the court decision is a part of the right to access to court envisaged by Article 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms for purpose of which execution of a decision adopted by any court shall be regarded as an integral part of judicial examination (Judgment in the case «Shmalko v. Ukraine» dated July 20, 2004).

Change of one manner and order of execution of court decision to another are connected with its obligatory execution regardless of the way it is conducted — voluntarily or compulsorily. There shall be adopted a ruling concerning change of manner and order of execution of decision, ruling, resolution of court or refusal in their satisfaction which may be challenged in the order established by law.

Having analysed the content of Articles 106, 111¹³ of the Code, the Constitutional Court of Ukraine deems that they do not have a prohibition regarding appellate and cassation appeal of rulings and resolutions of commercial court. Absence of the norm concerning challenge of ruling on refusal to satisfy appeal concerning change of manner and order of execution of decision, ruling, resolution of court in Article 106.1 of the Code shall not constitute grounds for refusal in admitting appellate or cassation appeals against such rulings. Such refusal would have been regarded as a violation of the constitutional right to judicial protection which shall not be restricted according to Article 64 of the Constitution of Ukraine.

According to the constitutional requirement of equality before the law and the court parties shall have equal procedural possibilities of renewal of the mentioned rights and freedoms, particularly by means of challenging in the appeal of rulings of court of the first instance and in cassation — of resolutions of appeal instance both concerning change of manner and order of execution of decision, ruling, resolution and refusal in these changes.

Absence of possibility of appellate and cassation challenge of court ruling regarding refusal in satisfaction of appeal concerning change of manner and order of execution of decision, ruling, resolution in the same order as rulings on change of manner and order of their execution does not comply with the principle of justice either.

The right to challenge court decisions in courts of appeal and cassation is a part of the constitutional right of an individual to judicial protection. It is guaranteed by the fundamental principles of judicial proceedings envisaged by the Constitution of Ukraine which are binding for all forms of judicial proceedings and judicial instances, in particular ensuring appellate and cassational challenge of court decision, except in cases established by law (Article 129.3.8).

The Constitutional Court of Ukraine came to a conclusion that apart from a decision of a local commercial court rulings of local commercial court and resolutions of appellate instance both concerning change of manner and order of execution of decision, ruling, resolution and refusal in change of manner and order of their execution may be challenged in appeal and cassation.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that in terms of the constitutional appeal the provisions of Articles 106.1.20, 111¹³.1 of the Commercial Procedural Code of Ukraine in conjunction with the provisions of Articles 129.3.2, 129.3.8 of the Constitution of Ukraine shall be understood as reading that rulings of local commer-

cial court and rulings of an appeal instance both concerning change of manner and order of execution of decision, ruling, resolution and refusal in change of manner and order of their execution are due to challenge in appeal and cassation.